

AÇIK YOL MEDRESESİ

Sohbet Notları

(1 Receb 1433/22 Mayıs 2012)

Mubârek *el-İnşirâh* sûresini çalışırken **zîkr** kavramı üzerine bir tefekkür denemesi...

zîkr teriminin ilk anlamı "zihinlerde her an diri tutmak üzere ve de tutarak hatırlamak ve/veya hatırlatmak"tır. İkinci olarak da "bir şeyi veya bir kimseyi zihinlerde her an diri tutulacak şekilde hatırlatan şey", bir başka deyişle de "bir şeyi veya bir kimseyi zihinlerde her an diri tutulacak şekilde hatırlamaya değer kılan şey" anlamını taşır, dolayısıyla da "itibâr" yani, "saygınlık" boyutunu kazanır.

Hatırlamak için unutmak, en azından ihmâl etmiş olmak gerekir...

İnsan isminin kök anlamlarından birinin de **n-s-y** ve dolayısıyla **nisyân**, yani, "unutma" ile bağlantılı olduğu gözönünde bulundurulacak olursa, mubârek Kur'ân'ın bizi muntazaman "zihinlerimizde her an diri tutmak üzere ve de tutarak hatırlama" ya dâvet etmesi kaçınılmazdır.

Ancak mubârek *el-Baqara* sûresinin 152. âyet-i kerîmesinde dile gelen, deyim yerindeyse "kul ile Allah arasındaki karşılıklı ilişki" kapsamındaki **zîkr** nasıl anlaşılmalıdır?

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

فَاذْكُرُونِيْ اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِيْ وَلَا تَكْفُرُوْنَ

2 el-Baqara 152 Artık Beni zikredin. Ben *de* sizi zikredeyim! Bana şükredin ve Beni inkâr etmeyin.

Âlemlerin Rabbi Allah'ın, celle şânuhu, "unutma"sı ya da "ihmâl etmesi" asla sözkonusu olamayacağına göre, mubârek âyet-i kerîmede geçen "Ben *de* sizi zikredeyim" ifâdesi nasıl doğru anlaşılmalıdır?

zîkr teriminin mubârek *el-İnşirâh* sûresinin 4. âyet-i kerîmesinde kazandığı/taşıdığı anlam bize bir açılım sağlayabilir:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ

94 el-İnşirâh 4 Ve yüceltmedik mi sana zikrini - yani, *itibârını*?

Bu bağlamda ve "**Birakin mubârek Kur'ân konuşun!**" yani, bir başka deyişle "**Birakin mubârek Kur'ân tefsir etsin!**" anlayışımızın ışığında mubârek *el-Baqara* sûresinin 152. âyet-i kerîmesi şöyle anlaşılabilir:

Artık Beni zikredin - yani, zihninizde her an diri tutarak hatırlayın. Ben *de* sizi zikredeyim - yani, sizi anayım ve dolayısıyla size *itibâr kazandırırım!* Bana şükredin ve Beni inkâr etmeyin.

zıkr bağlamında en çarpıcı ifâdelerin en başında hiç kuşku yok ki mübârek *el-'Ankebût* sûresinin 45. âyet-i kerîmesinde geçer:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ
وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

29 el-'Ankebût 45 Sana o Kitâb'dan vahyedilmiş olan ne varsa tilâvet et ve salâtı ikâme et! Şu kesin bir gerçek ki, salât fahşâdan ve munkerden nehyeder! Ve Allah'ın zikri kesinlikle daha büyüktür başka her şeyden! Ve Allah amacına en uygun, en güzel yaptığınız ne varsa biliyor.

Mübârek âyet-i kerîmenin tahlilini yapmaya çalışalım:

Dikkat edilmesi gereken hususlardan ilki hitâbın genel oluşudur: yani, başında, "Ey Peygamber!", "Ey Muhammed!" ya da mübârek Kur'ân'da zaten hiçbir yerde ve hiçbir şekilde yer almayan "Ey Habîbim!" ifâdesi yoktur – muhatâb mübârek Kur'ân'a/vahye îmân etmiş olan kimseler, Mü'min/Mü'mine Müslümanlardır.

Merhûm üstad *Râğîb el-İsfahânî*'ye göre: "**tilâvet** terimi 'onu, ikisinin arasında kendilerinden olmayan herhangi bir şeyin bulunmayacağı bir ardışıklıkla takib etti, izledi' anlamına gelen **telâhu** fiiliyle aynı kökü paylaşır. Bu takib etme, izleme (a) bazen 'bedensel' olur, (b) bazen 'hükme uymak veya hükmü taklid etmek' şeklinde olur (c) bazen de 'okuma ve anlamı tedebbür etmek, düşünmek' şeklinde olur. Dolayısıyla **tilâvet**, 'içlerindeki emir ve nehiylere, teşvik ve korkutmalara ya da böyle olduğu düşünülen şeylere uymak' şeklinde, 'Allah'ın nâzil olmuş kitaplarını takib etmek, izlemek' demektir. **tilâvet**, **qiraat** kelimesinden daha özel anlamlıdır; dolayısıyla her **tilâvet** bir **qiraat** ama her **qiraat**, **tilâvet** değildir!"

Bu açıklamadan hareketle biz de **tilâvet** terimini "vahyi ona uyma kararlılığı ve gayreti içinde oku" şeklinde meâllendirmeyi uygun gördük.

"Allah'ın kulu olma şuurunu koruyup geliştirmenin Allah tarafından belirlenmiş yöntemi olan namazı, ona azamî titizlik ve kararlılık içinde devam etmek sûretiyle diri tutmak" şeklinde meâllendirmeyi uygun gördüğümüz **salâtın ikamesi**yle ilgili olarak "*Salâtın İkamesi Bâbında...*" adlı makalemize bakınız.

Yine merhûm üstad *Râğîb el-İsfahânî*'nin terime getirdiği açıklamalardan hareket ederek, günümüz Türkçesinde yalnızca "cinsellik" bağlamında anlaşılır hâle gelmiş olan (*fuhuş, fâhişe*) **fahşâ** terimini "Hakk Din'in hiçbir şekilde uygun görmeyeceği, hem had safhada çirkin, hem de had safhada kötü olan tutum ve davranışlar sergilemek, sözler söylemek" şeklinde meâllendirmeyi uygun gördük.

munker kavramı mübârek Kur'ân'ın en önemli kavramlarından biridir ve merhûm üstad *Râğîb el-İsfahânî*'ye göre: "sağlıklı akılların, çirkinliğine ya da fenâlığına hükmedeceği ya da çirkin, fena bulunmasında akılların durup şerîatin, çirkinliğine ya da fenâlığına hükmedeceği her türlü fiil" anlamını taşır. Bu açıklamadan hareketle biz de munker kavramını "Allah'ın temel yasa, kural ve ölçü olarak bildirdiklerine/şerî'âta ters düşen, dolayısıyla da insan aklıyla çelişen herşey" şeklinde meâllendirmeyi uygun gördük.

Merhûm üstâd *Râğîb el-İsfahânî*'ye göre: **es-sun'u** (الصنع) "bir fiili güzel, uygun ya da mükemmel bir şekilde yapmak" demektir. Her **sun'** bir **fi'il**dir; ama her **fi'il** bir **sun'** değildir. **fi'il** hayvanlara ve cansızlara nisbet edilerek kullanılırken **sun'** bunlara nisbet edilerek kullanılmaz. Biz de bu açıklamadan hareketle mubârek âyet-i kerîmede geçen **فَصَنَعُونَ** ifâdesini "*amacına uygun, en güzel yaptığınız*" şeklinde meâllendirmeyi uygun gördük.

Dolayısıyla mubârek *el-'Ankebût* sûresinin 45. âyet-i kerîmesi, "*satır arası açıklamalar*"ın ilâvesiyle şöyle okunup anlaşılmalıdır:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Sana o Kitâb'dan vahyedilmiş olan ne varsa tilâvet et - yani, vahyi ona uyma kararlılığı ve gayreti içinde oku **ve salâtı ikâme et** - yani, Allah'ın kulu olma şuurunu koruyup geliştirmenin Allah tarafından belirlenmiş yöntemi olan namazı, ona azamî titizlik ve kararlılık içinde devam etmek sûretiyle diri tut! **Şu kesin bir gerçek ki, salât** - yani, Allah'ın kulu olma şuurunu koruyup geliştirmenin Allah tarafından belirlenmiş yöntemi ve Hak Dîn'in direği olan namaz **fahşâdan** - yani, Hakk Dîn'in hiçbir şekilde uygun görmeyeceği, hem had safhada çirkin, hem de had safhada kötü olan tutum ve davranışlar sergilemekten, sözler söylemekten **ve munkerden** - yani, Allah'ın temel yasa, kural ve ölçü olarak bildirdiklerine/şerî'âta ters düşen, dolayısıyla da insan aklıyla gelişen herşeyden **nehyeler** - yani, bu bağlamda: alıkoyar! **Ve Allah'ın zikri** - yani, zihinlerde her an dipdiri tutularak hatırlanması **kesinlikle daha büyüktür** - yani, bu bağlamda: kıyaslanamayacak kadar önemli ve değerlidir **başka her şeyden! Ve Allah amacına en uygun, en güzel yaptığımız ne varsa biliyor.**

O hâlde şu suâli sormak gerekir: mubârek âyet-i kerîmenin hükmünce Âlemlerin Rabbi Allah'ın, celle şânuhu, **zikri**, yani, zihinlerde her an dipdiri tutularak hatırlanması, başka herşeyden, kıyaslanamayacak kadar önemli ve değerli, yani, "*daha büyük*" ise, bu **zikr** nasıl gerçekleştirilecektir, bir başka deyişle her Mü'min/Mü'mine Müslüman için aslı olan bu "*meleke*" nasıl kazanılacaktır?

Cevâbı mubârek *TâHâ* sûresinin 14. âyet-i kerîmesi veriyor:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي

20 TaHâ 14 "Şu kesin bir gerçek ki, Benim, Ben Allah! Benden başka ilâh yok! Artık, *yalnız* Bana kulluk et ve Benim zikrim için - yani, Beni zihninde her an dipdiri tutarak hatırlayabilmek için salâtı ikâme et - yani, Allah'ın kulu olma şuurunu koruyup geliştirmenin Allah tarafından belirlenmiş yöntemi olan namazı, ona azamî titizlik ve kararlılık içinde devam etmek sûretiyle diri tut!"

Bu bağlamda mutlaka gözönüne alınması gereken mubârek âyet-i kerîmeler ise şunlardır:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ
وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ
وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ

57 el-Hadîd 16 Zamanı gelmedi mi *Hakk Dîn'e* îmân etmiş ve *Hakk Dîn'e* îmânlarının gereğince yaşamayı bir hayat tarzı ve ilkesi hâline getirmiş olanlar için kalblerinin Allah'ı ve o Hakk'tan – yani, *İlâhî Hikmet doğrultusunda* indirileni zikrederken - yani, *zihinlerinde her an diri tutmak üzere hatırlarlarken huşû'* içinde olmalarının – yani, *tam bir kulluk şuuru içinde Allah ve kelâmî karşısındaki acizliklerini fark etmelerinin?* Ve kendilerine onlardan önce Kitâb - yani, *vahiy verilmiş olanlar ve zamanın geçmesiyle kalbleri katılaşanlar gibi asla olmasınlar!* Ve onlardan çoğu fâsıktır - yani, *Hakk Dîn'in emir, kural ve ölçülerini kabûl ettiklerini söyledikleri hâlde bunların bir kısmını ya da tamamını hayatlarına geçirmeyi ihmâl ve/veya gözardı ettikleri için yoldan çıkıp çok yalan söyleyen, Hakk Dîn'in günah olarak bildirdiklerini açıktan işleyen ve Allah'tan hiç utanmayan kimselerdir.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا

25 el-Furqân 29 Nitekim, o - yani, *bu bağlamda: şeytân beni o zikirde - yani, bu bağlamda: mubârek Kur'ân'dan ve onu ibret alınacak bir ders olması için zihnimde her an dipdiri tutacak şekilde hatırlamaktan saptırdı, hem de o - yani, bu bağlamda: mubârek Kur'ân bana geldikten sonra!"* Ve o şeytân insan için, o kendisinden yardım ve destek umarken, hep onu bir yüzüstü bırakan olagelmiştir.